

Anno 418, universalis concilii Carthaginensis Patres die prima maii nova decreta condidere ad exstinguendas obstinatissimæ sectæ reliquias. Mense vero septembri proximo, cum Augustinus apud Juliam Cæsaream versaretur, Emeritus ægre admodum e latebris suis eductus est ad ineundam cum sancto Doctore disputationem: sed ejus præsentia ita debilitatus et fractus animo est, ut ne mutire quidem aut hiscere ausus fuerit. Aliquanto ante ediderat Augustinus librum, cui titulus, « Ad Emeritum Donatistarum episcopum post Collationem, » quo res quibus illi vincuntur, vel victi esse monstrantur, breviter complectebantur (*Id., Retr. lib. 2, cap. 46*).

Circiter annum eundem 418 aut 419 habitus est Donatistarum conventus, cui Petilianus cum aliis plus quam triginta episcopis interfuit: a quibus id statutum, ut qui Catholicis communicaverunt, episcoporum vel presbyterorum, tantum si sacrificium non obtulerint, aut in populo non tractaverint, ad veniam pertineant, et in suis honoribus recipiantur (*Id., Contra Gaudentium, cap. 37*).

Interea Dulcitius exsecutor imperialium jussionum contra Donatistas, Gaudentium ejusdem sectæ episcopum litteris hortatus est ad unitatem, dissuadens incendium, quo se ac suos cum ipsa in qua erat ecclesia consumere minabatur. Gaudentius respondit ad Dulcitii litteras: cujus rogatu Augustinus eidem Gaudentio reposuit edito libro, cui alium ad Gaudentii responsionem adjecit.

Hæ sunt postremæ sancti Doctoris lucubrationes in Donatistas, quorum numerus cum deficeret in dies, invictissimum scriptorem tandem quiescere sivit. Nec tamen sic tum extincta fuit pestilentissima secta, ut ejus reliquiæ longe post Augustini tempora non superfuerint, sed veluti languentis corporis et ad excidium properantis simulacrum, aut sicut favilla fumusve ex ingenti relictus incendio.

Cæterum ad calcem horum operum rejecimus sermonem qui dubius nobis visus est, Augustino adscriptum, « de Rusticiano subdiacono a Donatistis rebaptizato et in diaconum ordinato. » Huic sermoni subjecimus indicem operum sancti Doctoris contra Donatistas in præcedentibus tomis sparsim editorum, una cum serie et argumentis epistolarum quæ eadem occasione scriptæ sunt. Nobis etiam operæ pretium visum est in Appendice post suppositum librum contra Fulgentium donatistam, edere varia scripta et monumenta, quæ ad Donatistarum historiam pertinent, nonnulla quidem integræ, aliorum vero fragmenta; præcipue vero ex Collatione Carthaginensi, Exordium cujusque actionis, Præceptum Imperatoris de habenda Collatione, Edictum Marcellini primum ac secundum, Notoriam Donatistarum edicto respondentium, Mandatum Catholicorum quo tota causa comprehensa est, Notoriam Donatistarum alteram, Donatistarum litteras contra Catholicorum Mandatum, tandem Sententiam judicis; haudquaquam iis omissis quæ ab Augustino in eadem collatione dicta sunt. Hujus enim collationis felix ac secundus successus Augustini maxime curis et industriæ acceptus referendus est, « Quisquis ergo, » inquit Possidius, qui et ipse Collationi interfuit, unus ex septem episcopis ad disputandum designatis, « diligentiam et operam beatissimæ memoriæ Augustini pro Ecclesiæ Dei statu cognoscere plenius voluerit, etiam illa « percurrat gesta. » Quippe « totum illud bonum per sanctum illum hominem, consentientibus nostris episcopis et pariter satagentibus, et cœptum et perfectum est » (*Possidius, in Vita Augustini, capp. 14, 13*).

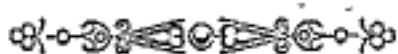
IN PSALMUM CONTRA PARTEM DONATI,

Vide lib. 1, cap. 20, Retractationum, tom. 1, col. 617, a verbis, Volens etiam, usque ad verba, Hypopsalma est, ubi loquitur Augustinus de quodam Procœmio causæ, quod PP. Benedicti dicunt ab hypopsalmate esse plane diversum, et quod hactenus desideratur. M.

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

PSALMUS CONTRA PARTEM DONATI (a)

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Abundantia peccatorum solet fratres conturbare:
Propter hoc Dominus noster voluit nos præmonere,

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

Psalmus Abecedarius contra partem Donati recognitus est denuo ad antiquiores editiones Joannis Amerbachii, Desiderii Erasmi ac Lovaniensium Theologorum, et ad variantes lectiones veterum codicum Belgicorum Cambronensis ac Endoviensis.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess., t. 1, memoratas. M.

(a) Scriptus circiter finem anni Christi 593, quandoquidem in Retractationibus ponitur secundo loco post librum de Fide et Symbolo in Hipponensi concilio ejusdem anni compositum.

Comparans regnum cœlorum reticulo misso in mare,
Congreganti¹ multos pisces, omne genus, hinc et
inde.

Quos cum traxissent ad littus, tunc cœperunt sepa-
rare:

Bonos in vasa miserunt; reliquos malos, in mare.

Quisquis novit² Evangelium, recognoscat cum ti-
more.

Videt reticulum Ecclesiam, videt hoc sæculum mare.
Genus autem mixtum piscis, justus est cum pecca-
tore.

Sæculi finis est littus: tunc est tempus separare.
Quando retia ruperunt, multum dilexerunt mare.

Vasa sunt sedes sanctorum, quo non possunt³ perve-
nire (*Matth. XIII, 47-50*).

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Bonus auditor fortasse quærit, Qui ruperunt rete?

Homines multum superbi, qui justos se dicunt esse.

Sic fecerunt scissuram, et altare contra altare.

Diabolo se tradiderunt, cum pugnant de traditione,

Et crimen quod commiserunt, in alios volunt trans-
ferre:

Ipsi tradiderunt Libros, et nos audent accusare,

Ut pejus committant scelus, quam commiserunt et
ante.

Quod possent causam Librorum excusare de ti-
more,

Quod Petrus Christum negavit (*Id. XXVI, 70*), dum
terreretur de morte:

Modo quo pacto excusabunt factum altare contra al-
tare?

Et pacem Christi conscissa spem ponunt in homine?

Quod persecutio⁴ non fecit, ipsi fecerunt in pace.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Custos noster, Deus magne, tu nos potes liberare

A pseudoprophetis istis, qui nos quærent devo-
rare.

Maledictum cor lupinum contegunt ovina pelle⁵:

Qui⁶ noverunt Scripturas, hos solent circumvenire.

Audiunt enim traditores, et nesciunt quod gestum est
ante.

Quibus si dicam, Probate, non habent quid respon-
dere.

Suis se dicunt credidisse; dico ego mentitos esse:

Quia et nos credimus nostris, qui eos dicunt tradi-
disse.

Vis nosse qui dicant falsum? Qui non sunt in uni-
tate.

Olim jam causa finita est, quod vos non statis in
pace.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

¹ Am. et Er., *Congregavit*.

² Sic Mss. At editi, *Quisquis recolit*.

³ Hic apud Am. Er. et Mss. additur, *malis*.

⁴ Sic Mss. Editi autem, *persecutor*.

⁵ Apud plerosque editos aliquid hic deesse videtur. Nam cæteræ hujus psalmi strophæ duodecim complectuntur ver-
siculos, hæc vero decem solummodo. Apud Er. et Lugd.
additur: *Nomen justis ovina pellis, schisma est in lupino
corde; haud sufficienter; numerus enim non sic recte ex-
pletur. M.*

⁶ Deesse videtur negatio, *non*.

Dixerunt majores nostri, et libros fecerunt inde,
Qui tunc causam cognoverunt, quod recens possent
probare.

Erant quidam traditores Librorum de sancta lege,
Episcopi de Numidia, et non quilibet de plebe:

Cum Carthaginem venissent episcopum ordinare,
Invenerunt Cæcilianum jam ordinatum in sua sede

Irati sunt quia ipsi non potuerunt ordinare.

Erant Botrus et Celestius (a) hostes Cæciliano valde,
Impii, fures, superbi, de quibus longum est referre,

Junxerunt se simul omnes crimen in illum conflare.

Dicunt ordinatorem ejus sanctos libros tradidisse.

Sic pacis retia ruperunt, et errant modo per mare.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

*Ecce quam bonum et quam jucundum, fratres in unum
habitare (Psal. CXXXIII, 1).*

Audite vocem Prophetæ, ut sitis in unitate.

Crimen nobis¹ quis probavit antiquum de tradi-
tione?

Quis objecit in judicio? Qui sederunt judicare?

Quibus testibus convicit? Quis ausus est affirmare?

Sed hoc libenter finxerunt, quod se noverunt fe-
cisse:

Quia fama jam loquebatur de Librorum traditione;
Sed qui fecerant latebant in illa perditione.

Inde alios infamaverunt, ut se ipsos possent ce-
lare.

Per illos cæteri erraverunt principes ex ipsa parte:

Quia non credere collegis putaverunt sibi turpe.

Jam, fratres, finitur² error, et simus in unitate.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Fecerunt quod voluerunt tunc in illa cæcitate:

Non iudices sederunt, non sacerdotes de more;

Quod solent in magnis causis, congregati judicare.

Non accusator et reus steterunt in quæstione;

Non testes, non documentum, quo possent crimen
probare:

Sed furor, dolus, tumultus, qui regnant in falsitate.

Proferantur nobis Gesta quæ in concilio solent esse,

Videamus quæ res coegit fieri altare contra altare.

Si malus erat sacerdos, deponendus erat ante:

Si non poterat deponi, tolerandus intra rete:

Sicut modo toleratis tam multos malos aperte:

Et qui fertis pro furore, ferretis unum pro pace.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judi-
cate.

Gaudium magnum esset nobis, si tunc nolletis er-
rare:

Sed si tunc non visum est verum, vel nunc experti
videte³.

Multos nunc habetis pravos, qui vobis displicent
valde:

¹ Quædam editio, *vobis*.

² Forte, *finiatur*.

³ Am. et Er., *expertum*. Lov., *ex parte*: mendose.

(a) Celestius ab Optato nominatur in libro contra Parme-
nianum primo.

Nec tamen hos separatis a vestra communione.

Non dico de illis peccatis, quæ potestis et negare :

Fustes, ignes, mortes dico, quæ committunt vestri in luce.

Et tamen suffertis illos, vel errore, vel timore.

Quantum erat, ferrent unum patres vestri pro unitate,

Si tantus erat tumultus, ut non possent degradare.

Addo quod innocens erat, et nil poterant probare.

Sed ne crimen quæreretur, ubi se videbant esse;

Finxerunt se nimis justos, cum totum vellent perturbare.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Honores vanos qui quærit, non vult cum Christo regnare :

Sicut princeps hujus mali, de cujus vocantur parte.

Nam Donatus cum volebat Africam totam obtinere,

Tunc iudices transmarinos petiit ab Imperatore :

Sed hæc iam injusta petitio non erat de charitate.

Hoc ipsa veritas clamat, quam volo modo referre.

Nam consensus Imperator, misit qui sederent Romæ Sacerdotes, qui tunc possent Cæcilianum cum illo audire.

Dicta causa est, nil probatum est : ausus est et appellare ;

Et post collegarum sedem, audire ab Imperatore.

Hic petitio illa probatur non esse de charitate.

Deinde ubique victus coepit Christianos rebaptizare.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Justitiam sequi si vultis, totam causam cogitate.

Quod postea fecit, quare factum non est ante ?

Dissentiebant sacerdotes in tota Africana parte ;

Sacerdotes transmarini possent inde judicare :

Quid curritis ad schisma, et altare contra altare ?

Ut quod postea iudicatum est, jam non possetis audire,

Et a iudicibus vestris cogere mini appellare,

Dum vultis erroris regnum quoquo modo confirmare.

Et nunc et vos totum nescitis, et fingitis vos nescire :

Et cum vos veritas urget, patres dicitis errasse,

Quasi vos aliquis vetet jam recedere ab errore.

Sed superbia vos ligavit in cathedra pestilentiae.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Karitatem Christi qui habet, pacem non potest odisse.

Vel vos jam populi, audite, et nobiscum concordate ¹,

Qui non tenetis cathedram, pro qua pugnetis injuste.

Si modo episcopi vestri ex una aliqua regione

Haberent inter se litem, quos velletis judicare,

Nisi alterarum regionum, qui non essent de ipsa lite,

¹ Editi, *recordate* : minus bene.

Sed cum discussissent causam, pronuntiarent pro una parte :

Nunquam communicaretis qui illis nollent consentire.

Quare ergo consensistis istis qui hoc fecerunt ante ?

Nam et ipsi non consenserunt transmarinorum sententiae,

Qui pro nobis iudicarunt : nam nobis junguntur hodie.

Si iudex Christus hoc dicat, quid habetis respondere ?

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Lumen cordis si est in vobis, verum potestis videre. Sunt Preces Donati et Acta, quibus quod dictum est probate.

Quæ si credere non vultis, vos huc aliqua proferte,

Quibus si et nos non credimus, erit rixa sine fine.

Amplectamur ergo pacem ² : quid ad nos quod gestum est ante ?

Objicitis traditionem : respondemus vos fecisse.

Clamatis vos de Macario, et nos de Circumcellione.

Illud nostrum jam transactum : vestri non cessant usque hodie.

Habeat paleas area vestra, vos hoc solum vultis esse :

Vos enim non vultis pacem ; illi minantur de fuste.

Et utinam minarentur, et non tunderent ³ quotidie.

Hos si expellunt isti, vestri non habent per quos regnare.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Modum si excessit Macarius conscriptum in christiana lege,

Vel legem regis referebat, ut pugnaret pro unitate :

Non dico istum nihil peccasse, sed vestros peiores esse.

Quis enim præcepit illis per Africam sic sævire ?

Non Christus, non Imperator probatur hoc permisisse,

Fustes, et ignes privatos, et insaniam sine lege.

Quia scriptum est, *Reconde gladium* (Matth. xxvi, 52), scelus non putant in fuste.

Non ut homo moriatur, sed ut conquassetur valde

Et postea moriatur, inde jam cruciatus languore.

Sed tamen si miserentur, occidunt et uno fuste.

Fustes Israeles vocant, quod dixerunt cum honoret

Ut plus vastent ipsum nomen, quam corpus quod cadunt inde.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Nolite nobis jam, fratres, tempus Macarii imputare.

Si crudeles erant illi, et nobis displicent valde :

Si autem falsa de illis dicunt, Deus potest judicare.

Nos amemus pacem ³ Christi, gaudeamus in unitate.

Si qui mali sunt in Ecclesia, nil nobis possunt nocere.

Si non possunt nobiscum esse, excludantur salva pace :

Si non poterunt excludi, excludantur vel de corde.

¹ Am. et Er., *pacem Christi*.

² Am. et Er., *puderet* : nullo sensu.

³ Am. Er. et Mss., *potestatem*.

Dixit Ezechiel sanctius, quosdam consignatos esse,
Qui gemunt peccata fratrum, et non se separant inde
(*Ezech. ix, 4*).

Sic nos propter malos fratres, non separemur a ma-
tre.

Quod tunc impii fecerunt, extra levantes altare,
Ut peiores nunc haberent, quam quos se fingunt fu-
gisse.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Omnis qui Scripturas legit, novit quod volo aperire.
Joannes Baptista dixit tunc ad Judæos aperte,
Quod illos tanquam aream suam Christus posset ven-
tilare (*Matth. iii, 12*).

Misit in messem operarios discipulos prædicare (*Id.*
ix, 37):

Per quos arca collecta est, et ventilata de cruce.

Tunc iusti tanquam frumentum Ecclesias impleve-
runt caste,

Vendentes quæ possidebant, et mundo dicentes vale.

Illi tanquam semen erant, quod toto dispersum est
orbe,

Ut alia surgeret messis, quæ ventilanda est in fine.

Hæc crescit inter zizania, quia sunt hæreses ubique:

Hujus palea sunt in iusti, qui non sunt in unitate (*Id.*
xiii, 24-30, 37-43).

Ex quibus si erat Macarius, nos quid vis rebaptizare?

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Pone in corde areas duas, ut possis quod dico vi-
dere¹.

Certe et priores habebant sanctos, sicut ostendunt
Scripturæ.

Nam et septem millia virorum Deus se dixit reli-
quisse (*III Reg. xix, 18; Rom. xi, 4*).

Et sacerdotes et reges, multi iusti sunt in lege.

Ibi habes tantos Prophetas, habes multos et de
plebe.

Dic mihi quis tunc justorum separabit sibi altare?

Multa scelera admittebat iniquus populus ille,

Idolis sacrificatum est, tot² occisi sunt prophetæ.

Et nemo tamen justorum recessit ab unitate.

Iusti injustos sufferebant, venturo ventilatore.

Uno templo miscebantur, sed mixti non erant corde.

Dicebant in illos tanta, et unum habebant altare.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Quid vobis ad hæc videtur? Secunda messis Ec-
clesiæ,

Quæ per totum orbem crescit, plura debet sustinere.

Habet enim Domini exemplum, et in Juda traditore
(*Matth. x, 4*).

Hunc inter bonos ferebat, hunc misit et prædicare.

Malus servus prædicabat, sed Christus erat in fide.

Quia qui iudici credebant, non curabant de præ-
cone.

Quando dedit sanctam cœnam, nec tunc illum exclu-
sit inde (*Id. xxvi, 25*):

Et posset per illum tradi, etiam si exisset ante.

Sed nobis exemplum datum est malos fratres tole-
rare,

Ut quando non possunt excludi, solo separemur
corde¹.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Rogo, respondete nobis, quid vultis rebaptizare?

Lapsos sacerdotes vestros pellitis a communione:

Et nemo tamen post illos ausus est rebaptizare;

Et quoscumque baptizarunt, vobis communicant
hodie.

Quid ab iis acceperunt, si non habebant quid dare?

Legite quomodo adulteri puniantur in sancta lege.

Non enim dicere possunt quod peccarunt a timore.

Si sancti soli baptizant, post istos rebaptizate.

Quid calumniamini nobis, quia sumus in unitate,

Qui nondum eramus nati in illa persecutione?

Scriptum est, peccata patrum ad filios non pertinere
(*Deut. xxiv, 16*).

Sed nemo dat fructum bonum, si præcisus est de vite.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Scitis Catholica quid sit, et quid sit præcisum a vite:

Si qui sunt inter vos cauti, veniant, vivant in radice;

Antequam nimis arescant, jam liberentur ab igne.

Ideo non rebaptizamus, quod unum signum est in
fide:

Non quia vos sanctos videmus, sed solam formam te-
nere.

Quia ipsam formam habet sarmentum, quod præci-
sum est de vite.

Sed quid illi prodest forma, si non vivit de radice?

Venite, fratres, si vultis ut inseramini in vite.

Dolor est cum vos videmus præcisos ita jacere.

Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri sede,

Et in ordine illo patrum quis cui successit, videte:

Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum
portæ (*Matth. xvi, 18*).

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Talis si quis ad te veniat² plenus catholica fide,

Quales illos sanctos viros omnes solemus audire;

Et si tibi dicat, Frater, quid me vis rebaptizare?

Quid sit ante factum nescio, nunc autem sum in Chri-
sti fide.

Si me maculat quod nescio, tu qualis sis nunc osten-
de.

Vultus tuos ecce attendo, ignoro quid sit in corde.

Si me maculat quod nescio, tu me maculas fortasse.

Et si credo esse sanctum, quibus communicas vide.

Si maculat quod nescimus, jam non potes sanctus
esse,

Quem maculant tot peccata, quæ committunt vestri
occulte.

Si autem quod nescis non curas, nec ego quod factum
est ante.

Et tamen christianum talem audes rebaptizare.

¹ Am. Er. et Mss., in corde videre.

² Deest, tot, in excusis Am. et Er.

¹ Editi, solo separentur corde. Aplus Mss., solo sepa-
remur corde.

² Er. Lugd. Ven., Talis si quis adveniat. M.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum iudicate.

Vae, qui pro cathedris vestris sic contenditis injuste !

Clamatis vos solos sanctos, aliud dicitis in corde ;

Quia videtis et vos, multos malos abundare ubique :

Numquid dicere potestis, Mixti sumus intra rete ?

Respondetur enim vobis, jam vos illud dirupisse.

Neque dicere potestis, paleas vos sustinere :

Iterum enim respondemus, Hoc fecissetis ¹ et ante.

Non enim pejores erant illo Juda traditore ;

Cum quo Apostoli acceperunt primum Sacramentum

coenae (*Math.* xxvi, 25 ; et *Joan.* xiii, 26),

Cum tanti sceleris reum inter se jam scirent esse :

Nec tamen hos inquinabant sordes in alieno corde.

Et tamen christianos fratres audetis rebaptizare.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum iudicate.

Audite, fratres, quod dico, et mihi irasci nolite :

Quia non sunt falsa quae auditis, potestis et considerare.

Quid, si ipsa nunc Ecclesia vos alloquatur cum pace,

Et dicat : O filii mei, quid querimini de matre ?

Quare me deseruistis jam volo a vobis audire.

Accusatis fratres vestros, et ego laceror valde.

Quando me premebant Gentes, multa tuli cum dolore,

Multi me deseruerunt, sed fecerunt in timore :

Vos vero nullus coegit sic contra me rebellare.

¹ Editio Lov., *fecistis*. Castigatur ex aliis libris.

Dicitis mecum vos esse, sed falsum videtis esse.

Ego Catholica dicor, et vos de Donati parte.

Jussit me Apostolus pro regibus mundi orare (*I*

Tim. ii, 1, 2) :

Vos invidetis quod reges jam sunt in christiana fide.

Si filii estis, quid invidetis quia auditae sunt preces meae ?

Quando enim dona miserunt, nolulistis acceptare.

Et obliti estis Prophetas, qui illud praedixerunt ante,

Quod gentium reges magni missuri essent dona Ecclesiae (*Psal.* lxxi, 10) :

Quae dona cum respuistis, ostendistis vos non esse :

Et Macarium coegistis suum dolorem vindicare (*a*).

Sed ego quid vobis feci, vestra mater in toto orbe ?

Expello malos quos possum : quos non possum cogor ferre ;

Fero illos donec sanentur, aut separentur in fine.

Vos me quare dimisistis, et crucior de vestra morte ?

Si multum malos odistis, quales habetis videte.

Si et vos toleratis malos, quare non in unitate,

Ubi nemo rebaptizat, nec altare contra altare ?

Malos tantos toleratis, sed nulla bona mercede :

Quia quod debetis pro Christo, pro Donato vultis ferre.

Cantamus vobis, fratres, pacem si vultis audire.

Venturus est iudex noster ; nos damus, exigit ille.

(*a*) Vide Optatum, lib. 5.

ADMONITIO

IN LIBROS CONTRA EPISTOLAM PARMENIANI.

Subsequitur opus contra Parmeniani Epistolam, in cujus operis exordio Augustinus multa se antea contra Donatistas, partim scriptis opusculis, partim tractatibus sive sermonibus ad plebem habitis, disseruisse dicit. Nempe jam scripserat epistolas in eorum schisma quamplures : scilicet epist. 23, ad Maximinum ; epist. 33, ad Proculeianum ; epist. 34 et 35, ad Eusebium ; epist. 43 et 44, ad Glorium, Eleusium et Felices ; epist. 49, ad Honoratum, et alias quasdam ante annum Christi 400 datas, quae in tomo secundo exhibentur. Libros etiam aliquot, unum adversus Epistolam Donati Carthaginensis episcopi schismatici, et alios adversus Partem Donati duos ediderat. Liber, quem contra Epistolam Donati appellat, ad annum Christi circiter 393 pertinebat : quandoquidem hunc in libro *Retractionum* primo proxime post Psalmum contra Partem Donati ponit, testaturque a se fuisse eodem presbyterii sui tempore compositum. At vero libri duo contra Partem Donati, quibus in libro *Retractionum* secundo, ubi opuscula episcopatus sui tempore confecta recenset, locum assignavit medium inter libros de Doctrina Christiana et libros Confessionum, referendi erant ad annum Christi circiter 398. His porro duobus opusculis, quae adhuc desiderantur, praetermissis, offerunt sese hoc loco libri tres contra Epistolam Parmeniani, caeteris Augustini, qui adversus Donatistas exstant, libris priores.

Parmenianus Donatarum apud Carthaginem episcopus, Primiani praecessor, successorque Donati, notus est ex ipsius aequali, Optato Milevitano episcopo catholico, qui grande contra Parmenianum opus vulgavit. In eo tamen Optati opere nulla fit illius epistolae mentio, quae ab Augustino refellenda sequentibus libris suscipitur. Tichonio donatistae scripta haec erat a Parmeniano epistola, ut suae communionis hominem praecleara quaedam ex Scripturis testimonia et argumenta pro Ecclesia catholica scriptis suis inserentem cohiberet. Hinc Augustinus ad Vincentium Rogatistam scribens, Epist. 93, n. 44 : « Ille est, » inquit, « Tichonius, quem Parmenianus scribendo compescit, et eum deterret ne talia scribat : non tamen refellit ea ipsa quae scribit ; sed uno, sicut supra dixi, eum premit, quod cum talia diceret de Ecclesia toto orbe diffusa, et quod neminem in ejus unitate macularent aliena peccata, ab Afrorum se tamen quasi traditorum contagione removebat, et erat in parte « Donati. » Et in epistola 249 Restitutum hortatur ut legat Tichonium, qui illam « quae- stionem, quomodo in Ecclesia Dei, si qua forte perversa vel etiam scelerata corrigere aut